

NAUČNI SKUP
POSVEĆEN
PAVLU
BELJANSKOM
(1892–1965)

 SPOMEN
ZBIRKA
PAVLA
BELJANSKOG

www.pavle-beljanski.museum

ZBORNIK RADOVA

120 GODINA
120 GO
DI
NA
PAVLE BELJANSKI
KOLEKCIJA
KOLEKCIJA
STOJAN ARALICA
VLAHO
MARKO ČELEBONOVIĆ
IGNJAT JOB
BUKOVAC
PETAR
MILIGA ZORIĆ
NEDELJKO DOBROVIĆ
GVOZDENOVIĆ
KOSTA MALIŠA GLIŠIĆ
VIDOSAVA HAKMAN
MILAN KONJOVIĆ
JEFTO PERIĆ
KOVAČEVIĆ
LJUDOMIR IVANOVIĆ
LIZA KRIŽANIĆ
ALEKSANDAR
PETAR LUBARDA KUMRIĆ
ŽIVOJIN LUKIĆ
120 GO
DI
NA
IVAN TABAKOVIĆ
MIHAJLO TOMIĆ
BORIVOJE STEVANOVIĆ
SAVA ŠUMANOVIĆ
KO LEK CI JA
ŽIVKO KOLEKCIJA
STOJSAVLJEVIĆ
SRETEN
STOJANOVIĆ
MILENKO ŠERBAN
PREDRAG PEĐA MILAN MILOSAVLJEVIĆ MILOVANOVIC
MILO LEPOSAVA-BELA ST. PAVLOVIĆ
MILUNOVIĆ NEBOJŠA MITRIĆ
NADEŽDA ZORA PETROVIĆ IVAN PETROVIĆ
RISTO STIJOVIĆ RADOVIĆ
LJUBICA-CUCA SOKIĆ
120 GODINA

NAUČNI SKUP
POSVEĆEN
PAVLU BELJANSKOM
(1892–1965)

ZBORNİK RADOVA

 SPOMEN
ZBIRKA
PAVLA
BELJANSKOG

Organizovanje naučnog skupa i objavljivanje knjige omogućili su
Ministarstvo za kulturu i informisanje Republike Srbije, Pokrajinski
sekretarijat za kulturu i javno informisanje AP Vojvodine, Grad Novi Sad.

NAUČNI SKUP POSVEĆEN PAVLU BELJANSKOM (1892–1965)

ZBORNİK RADOVA

Naučno-stručni skup organizovan povodom obeležavanja 120 godina od
rođenja Pavla Beljanskog, održan je 16. novembra 2012. godine

Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Trg galerija 2, Novi Sad

ZBORNİK RADOVA

Naučni skup posvećen Pavlu Beljanskom (1892–1965)

Novi Sad, 2012.

UREDILA:

Dr Jasna Jovanov

PROGRAMSKI ODBOR:

Dr Snežana Besermenji

Dr Saša Brajović

Dr Dragan Bulatović

Dr Jasna Jovanov

Dr Milanka Todić

RECENZENTI:

Dr Nikola Samardžić

Dr Jelena Todorović

UČESNICI:

Tamara Ognjević, *Artis Centar*, Beograd

Angelina Ž. Banković, *Muzej grada Beograda*

Dr Saša Marković, *Pedagoški fakultet*, Sombor

Dr Milanka Todić, *Fakultet primenjenih umetnosti*, Beograd

Dr Nenad Radić, *Filozofski fakultet*, Beograd

Dr Ljubodrag Dimić, *Filozofski fakultet*, Beograd

Mr Čedomir Vasić, *Fakultet likovnih umetnosti*, Beograd

Milica Orlović Čobanov, *Spomen-zbirka Pavla Beljanskog*, Novi Sad

Ana D. Kostić, MA, *Filozofski fakultet*, Beograd

Mr Igor Borozan, *Filozofski fakultet*, Beograd

Vesna Todorović, *istoričar umetnosti*, Beograd

Aleksandra Stamenković, MA, *Filozofski fakultet*, Beograd

Dr Sarita Vujković, *Muzej savremene umjetnosti Republike Srpske*, Banjaluka

Dr Snežana Besermenji, *Prirodno-matematički fakultet*, Novi Sad

Dr Jasna Jovanov, *Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, Prirodno-matematički fakultet*, Novi Sad

Bojana Kostić Krčadinac, *Muzej Vojvodine*, Novi Sad

SADRŽAJ:

- 7 Dr Jasna Jovanov, *Reč urednika*
- 10 Tamara Ognjević, *Umetnička kolekcija i njeni potencijali u savremenoj komunikaciji (s posebnim osvrtom na Spomen-zbirku Pavla Beljanskog)*
- 18 Angelina Ž. Banković, *Prilog proučavanju istorijata Spomen-zbirke Pavla Beljanskog u Muzeju grada Beograda*
- 31 Dr Saša Marković, *Kulturno-prosvetna ishodišta saradnje Pavla Beljanskog sa Somborom*
- 43 Dr Milanka Todić, *Fotografije Pavla Beljanskog, autobiografski narativ i kolektivno sećanje*
- 51 Dr Nenad Radić, *Portret diplomate i kolekcionara u mladosti*
- 58 Dr Ljubodrag Dimić, *Pavle Beljanski u jugoslovenskoj diplomatiji (1919–1941)*
- 68 Mr Čedomir Vasić, *Diplomatska odela Pavla Beljanskog*
- 76 Milica Orlović Čobanov, *Zbirka odlikovanja iz Spomen-zbirke Pavla Beljanskog*
- 90 Ana D. Kostić, MA, *Kamenovanje Svetog arhiđakona Stefana – slavska ikona porodice Beljanski*
- 101 Mr Igor Borozan, *Trajanje lepog: Velika Iza i Pavle Beljanski*
- 114 Vesna Todorović, *Tema predela na slikarskim delima Spomen-zbirke Pavla Beljanskog u Novom Sadu*
- 126 Aleksandra Stamenković, MA, *Prilog proučavanju arhitekture Spomen-zbirke Pavla Beljanskog u Novom Sadu kao jedan vid reprezentacije*
- 134 Dr Sarita Vujković, *Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, kolekcija Jovana Dučića u Trebinju, zbirka Draginje i Voje Terzić u Banjaluci – paralele i sličnosti*
- 141 Dr Snežana Besermenji i dr Jasna Jovanov, *Turistička privlačnost i menadžment Spomen-zbirke Pavla Beljanskog*
- 149 Bojana Kostić Krčadinac, *Tapiserije Spomen-zbirke Pavla Beljanskog: konzervatorsko-restauratorski tretmani tapiserija Milice Zorić*
- 156 Registar

REČ UREDNIKA

Ideja o organizovanju naučnog skupa o Pavlu Beljanskom javila se pre više godina u razgovoru sa kolegom prof. dr Miroslavom Timotijevićem. Zaključili smo da bi to bio dobar put za upoznavanje sa ličnošću diplomate i kolekcionara, kao i ponovno sagledavanje njegovog kolekcionarskog rada. Ni tada, kao ni sada, nakon što nam se konačno pružila prilika da takav skup održimo i saslušamo izlaganja, nema sumnje u opravdanost ove zamisli. Obeležavanje 120 godina od rođenja Beljanskog bilo je prava prilika za okupljanje osamnaestoro stručnjaka iz zemlje i regiona, podstaknutih temama vezanim ne samo za Pavla Beljanskog i njegovu kolekciju, već i za kulturološke i političke okvire u kojima je delovao kao kolekcionar, za novo čitanje kolekcije i njenih likovnih celina, fenomen kolekcionarstva i značaj legata u širem društvenom kontekstu, kao i za različite aspekte muzeološke prakse, nastupa u javnosti i edukacije publike. Među izlagačima na skupu našli su se istraživači iz sveta nauke i muzeja: istoričari umetnosti i istoričari, turizmolozi, komunikolozi, konzervatori. Njihova zanimljiva izlaganja pokazala su različite, često multidisciplinarne metodološke pristupe i visok nivo naučne retorike. Pored mnogih do sada nepoznatih činjenica i savremenih tumačenja već pomenutih, kao i mnogih drugih tema, konačni rezultat skupa predstavlja i otkrivanje dokumenata čije postojanje se do sada samo slutilo. Takođe, skup je pokazao, na primeru saradnje Spomen-zbirke i Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo Prirodno-matematičkog fakulteta Novosadskog univerziteta, da je moguća, čak veoma poželjna, sprega muzejskog i obrazovnog sistema; štaviše, pokazalo se da muzejske institucije u podjednako meri mogu da ponesu epitet „naučne“ kao i one u sklopu sistema univerziteta ili instituta. Uostalom, *Zbornik* u celosti donosi radove izlagača kao svedočanstvo o pojedinačnim naučnim doprinosima, kao i o bogaćenju naučnih saznanja, kojima će publikacija kao celina doprineti. Zahvalni smo svim kolegama koji su se odazvali pozivu da uzmu učešća, kao i institucijama koje su ga finansijski omogućile – Ministarstvu kulture i javnog informisanja Republike Srbije i Sekretarijatu za kulturu i informisanje Autonomne Pokrajine Vojvodine. Podstaknuti dobrim rezultatima, nastavićemo praksu preispitivanja različitih aspekata Spomen-zbirke i njenog darodavca na sličan način, čvrsto uvereni da je to put kojim ide moderna nauka i koji je imao u vidu i sam Pavle Beljanski kada je svoju kolekciju zaveštao srpskom narodu.

ZBORNİK
RADOVA

Umetnička kolekcija i njeni potencijali u savremenoj komunikaciji (s posebnim osvrtom na Spomen-zbirku Pavla Beljanskog)

APSTRAKT:

Da li je vek tradicionalne komunikacije između umetnosti i umetničke publike zauvek okončan u eri elektronskih medija, digitalizacije i virtuelnih galerija? Da li je umetnosti potreban spektakl da bi privukla publiku prezasićenu komunikacijskim senzacijama novih medija? Da li će onlajn koncept ukinuti potrebu publike da posećuje muzeje, zbirke, galerije? Da li i kakve opasnosti donosi koncept „kulture na pritisak dugmeta” (*culture at the touch of button*)? Ovaj rad se bavi mestom umetnosti, a posebno tradicionalnih umetničkih kolekcija i zbirki, unutar sistema novih komunikacijskih vrednosti, odnosno zahteva i standarda koje ti sistemi postavljaju. U okviru rada će biti izneti primeri novih metoda komunikacije s umetničkom publikom i efekti proistekli iz istih, kao iskustva i zaključci stručnjaka zaduženih za odnose s javnošću u muzejima, galerijama i kolekcijama. Primeri uključuju i one iz delatnosti Spomen-zbirke Pavla Beljanskog u Novom Sadu. Cilj ovog rada je da ukaže na promenjenu prirodu odnosa između tradicionalne umetničke kolekcije i publike, odnosno da sugeriše moguće puteve uspostavljanja novih oblika komunikacije.

KLJUČNE REČI:

Umetnička zbirka, komunikacija, digitalizacija, mediji, spektakl, publika, virtuelne galerije, onlajn kultura.

Činjenica da živimo u svetu nove tehnokulturne realnosti (Kellner 2003: 12), koji funkcioniše kroz mehanizme spektakla zasnovane na sprezi informacije i zabave kao premisama postmodernističkog onlajn i digitalizovanog društva, postavlja čitav niz komunikacijskih pravila unutar jedinstvenog javnog prostora koji već nekoliko decenija teži da sublimira različite društvene i socijalne kategorije. Informacione tehnologije su mehanizmima umrežavanja fantastične baze podataka direktno uslovile i njihovu pristupačnost targetirajući svaku ljudsku aktivnost unutar globalnog polja komunikacije, prezentacije i marketinga. Kultura je na takav način demokratizovana do krajnjih granica, a popularizacija nauke, umetnosti i baštine postala pitanje održivosti či-

tavih kulturnih i istraživačkih sistema, a sa ekspanzijom svetske ekonomske krize i njihove opravdanosti u smislu institucionalnih ulaganja.

Prema podacima Evropske konferencije za kulturu, zemlje članice Unije su 2010. godine izdvojile nešto malo preko 1% od ukupnih sredstava za investiranje u kulturu uz najavu bitnih restrikcija unutar tog skromnog budžeta u budućnosti.¹⁾ Na protest poslenika i profesio-

1) Procenat je dat aproksimativno, budući da EU za kulturu izdvaja sredstva unutar jedinstvenog programa koji pored kulture obuhvata rekreaciju i obrazovanje (vidi http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/General_government_expenditure_statistics). Prema ovim izvodima u zemljama članicama EU tokom 2010. izdvojeno je ukupno 6,7% od predviđenog budžeta

nalaca u kulturi odgovoreno je stručnim savetovanjima u oblasti kulturnog preduzetništva kao najmlađe među menadžerskim privatnim inicijativama.²⁾ Na konferenciji održanoj u Briselu oktobra 2011. primarna tema je bila digitalizacija kulture sa nedvosmislenom tendencijom njene globalizacije, tržišnog pozicioniranja i povećanja realnih potencijala samoodrživosti, odnosno definisanje projekata, programa i aktivnosti koji prave sopstvene finansije (Mercer 2011: 8–15). Svi ovi elementi, kao i spoznaja o potrebi boljeg pozicioniranja i savremene prezentacije nasleđa uslovlili su potrebu redefinisavanja i preispitivanja različitih modela animacije i komunikacije široke publike kao konzumenta kulturnih sadržaja. Kada se ima u vidu da je recepcija te publike već duže od pola veka uslovljena standardima i sadržajima koje diktiraju elektronski i vizuelni mediji, onda se dobro osmišljena simulacija, vizuelni efekti, adrenalinski tempirani sadržaji i dinamika pojavljuju kao preduslovi uspešnog poslovanja unutar kulturnog preduzetništva, koje pored izlagačkih i promotivnih sadržaja obuhvata i kulturni turizam (Đukić Dojčinović 2005: 28–29; 109–113).

Iako savremeni kritičari masovne kulture, koji ovu često i neopravdano poistovećuju s medijskim spektaklom, smatraju da je takozvani holivudski pristup istoriji, arheologiji i umetnosti najdirektnije ugrozio tradicionalno shvatanje individualnog doživljaja i ontološke spoznaje suštine kulturnog nasleđa (Božović 2010: 15–16) u koji spadaju i umetničke zbirke, činjenica je da novi mehanizmi globalne komunikacije uslovljavaju i nove modele prezentacije baštine. Među tim modelima savremeni spektakl predstavlja najsloženiji oblik napora da se kulturna baština „oživi“ i interpretira na način razumljiv najširoj kulturnoj publici. Istovremeno, obrazac spektakla predstavlja najkompleksniji i najatraktivniji mehanizam prezentacije, promocije i marketinga kulturne baštine koji puko posmatranje umetničkog dela teži da transformiše u jednu vrstu virtuelnog doživljaja na granici

---

za edukaciju, rekreaciju i kulturu, dok je svega 1,2% (kada se uzme prosek izdvajanja svih zemalja članica) namenjeno kulturi.

- 2) Obiman materijal sa konferencije održane u Briselu 20–21. 10. 2011. može se pogledati na http://ec.europa.eu/culture/events/forum-2011_en.htm

empirijskog „učestvovanja“ u konkretnoj epizodi ili nekom od obrazaca kulturne istorije iz neke davno minule epohe (Sandell, urednik 2007: 120–125). Od jednostavnih animacija, mini trejlera zasnovanih na kombinovanju dokumentarnog i igranog materijala, idealnih 3D rekonstrukcija, preko posebnih programa sa adekvatno kostimiranim kustosima tematskih radionica i video igrice, pa do rialiti programa sa simulacijom životnih uslova u nekoj epohi – savremeni spektakl kao jedan od ključnih mehanizama nove muzeologije i heritologije jeste i svojevrsno „oruđe“ kulturnog preduzetništva. Budući da umetničko nasleđe može predstavljati osobenu semantičku, semiotičku i vizuelnu zagonetku za nestručnjaka, mehanizmi spektakla (Martinović 2010: 165) primenjeni na odgovarajući način mogu biti idealno sredstvo da se zainteresovanoj publici sadržaj „ispriča“ i protumači, a potpitanosti isti učini dovoljno atraktivnim.

Da li je spektakl u kulturu, a pre svega u muzeologiju i heritologiju stigao, kako se to obično misli, sa holivudskim filmovima ili su za privlačnost kulturne baštine važnije idealne, često animirane 3D rekonstrukcije, video igrice i romani istorijske fikcije, fenomenološki su zanimljiva pitanja unutar kulturne istorije druge polovine 20. veka, premda je činjenica da su fascinacija remek-delima klasične umetnosti, baš kao i spektakularnim arheološkim otkrićima stariji od pokretnih slika, televizije, Velikog brata i Fejsbuka. Na toj fascinaciji se temelji potreba za skupljanjem, formiranjem, proučavanjem i prezentiranjem umetničkih kolekcija još od najstarijih vremena. Otuda se slobodno može zaključiti da umetnička kolekcija po sebi sadrži veliki potencijal za komunikaciju sredstvima spektakla, jer ispunjava primarni uslov ove kompleksne forme – utemeljena je na narativno i formalno atraktivnim premisama (Šola 2001: 302). Istovremeno, međutim, predmeti u umetničkoj kolekciji čak i tako dobro tematski povezanoj i dokumentovanoj, kao što je to slučaj sa Spomen-zbirkom Pavla Beljanskog, iako kompleksni, nisu po sebi zanimljivi laičkoj publici izvan polja mogućih vidova stručnog tumačenja i prezentacije među kojima je spektakl nesumnjivo najatraktivniji. Čini se da je u tom kontekstu magija spektakla kao podjednako

Kustos Spomen-zbirke Pavla Beljanskog tokom tematskog vođenja kroz postavku

Taktilni segment stalne postavke „Dodirni i oseti“ u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog

epske i kulturne kategorije istorijski uslovljena faktorima shvatanja božanskog i uzvišenog u davnoj prošlosti, pa je uzajamnost kulturne baštine i svojevrsne javne predstave sa elementima teatra neka vrsta kontinuuma unutar kojeg samo treba pronaći pravu meru stvari u smislu zanimljivog predstavljanja proverenih činjenica.

Razmišljanje o spektaklu kao kategoriji koja pasivizira ulogu posmatrača (Božović 2010: 27) sa stanovi-

šta muzeologije i heritologije odavno je neodrživa jer je u direktnoj suprotnosti sa fundamentalnim polazištem oživljavanja prošlosti koje je utemeljeno na uzajamnom delovanju s ciljem većeg razumevanja muzeoloških i heritoloških sadržaja. Da bi spektakl u okvirima kulturnog nasleđa bio uspešan u smislu interpretiranja tematski definisanog sadržaja publika ne sme biti pasivna. Senzacija direktno provocirana pojavom konceptualizma u savremenoj umetnosti koji inscenacijama, multimedijalnim tehnikama, direktnom komunikacijom, animacijom i drugim, često filmskim i teatarskim sredstvima, provocira publiku na interakciju, u celini je narušila ideal doživljaja baštine kao kulturnog sadržaja koji otmeno i u svečanoj tišini „konzumira“ odabrana kulturna elita. Zamisao o nasleđu koje zahteva specijalističko predznanje, proučavanje i posebnu pripremu kako bi bilo kontemplirano u odnosu 1:1 na relaciji posmatrač-delo u uslovima izmenjene percepcije i novih sredstava komunikacije, postala je neodrživa. Poželjno je da baština, bilo da je reč o muzealijama, arheološkim lokalitetima ili nematerijalnoj baštini usvoji postulate kulture spektakla kako bi komunicirala novu publiku. Unutar te nove komunikacije moraju jasno biti diferencirane ciljne grupe kojima se obraća, kao i očekivanja od „dijaloga“ koji će se voditi podjednako i sa lokalnom zajednicom koja čini primarnu emisiju stalnih posetilaca, ali i sa drugim potencijalnim konzumentima ponuđenih sadržaja, jer kulturno preduzetništvo kao naročit zadatak sebi postavlja animaciju i oblikovanje onog dela publike koji možda nikada ne bi odabrao kulturnu baštinu ili umetnost kao prioritarno zanimljiv sadržaj (Dragičević Šešić, Stojković 2007: 264).

Čitav ovaj proces neminovno oslonjen na nove, digitalne medije samo neupućenima sugeriše da je pitanje trenutka u kome će se kulturna baština iz prostora muzeja, galerija i srodnih institucija „preseliti“ u virtuelnu, digitalizovanu dimenziju onlajn 3D galerija na lako dostupnim, atraktivnim veb prezentacijama ili putem dinamičnih video igrica i sličnih sadržaja. Međutim, istraživanja sprovedena u velikim svetskim muzejima ili na destinacijama sa atraktivnom ponudom unutar kulturnog turizma, jasno pokazuju da sredstva digitali-

zacije i animacije, kao i prateći informativni onlajn sadržaji primarno služe da obaveste i privuku potencijalnu publiku, a ne da zamene realni artefakt ili neki drugi kulturni sadržaj u realnom prostoru (Uzelac 2011: 1–7). U tom smislu posebno je zanimljiv podatak da su idealne rekonstrukcije pojedinih gradova u popularnim video igricama, ili zanimljivi zapleti u filmovanim romanima bestseler autora, značajno povećali posetu takozvane neumetničke, u pravilu mlađe i manje obrazovane publike muzejima, galerijama i spomenicima kulture u tim centrima (Niyazi 2012). Uviđajući efekte ovog savremenog fenomena efikasni profesionalci, u oblasti muzeologije, heritologije i turizma već neko vreme prave naročite programe koji predstavljaju jedinstvenu sintezu znanja i zabave na temelju novih načela komunikacije koje podržava društvo spektakla.³⁾

Da li i na koji način muzeji i srodne institucije u Srbiji prate ove nove trendove?

Nažalost, u najvećem broju slučajeva, čak i kada su obavješteni o novim načinima komunikacije i prezentacije, domaće institucije kulture, među koje spadaju i muzeji, ne nastoje da rade na sopstvenom repozicioniranju u svetlu transformacije sredstava i načina komunikacije, pa i nesumnjivo izmenjene recepcije i percepcije nove publike, opravdano definisane terminom – društvo spektakla (Debord 1995: 12). Spomen-zbirka Pavla Beljanskog, međutim, spada među one malobrojne čiji je menadžment shvatio svu neophodnost repozicioniranja u skladu s novim strukovnim, društvenim i tržišnim zahtevima. Značajne inovacije u prezentaciji i komunikaciji

3) Kako izgleda jedan od takvih programa može se videti na: <http://peacebruv.wordpress.com/2011/11/07/assassins-creed-tour-of-italy-florence/>. Takođe, u velikim centrima, kao što je to slučaj s Firencom, postoje preporučeni oblici pravljenja visokoprognoznih programa koji ne narušavaju standarde profesionalne prezentacije u institucijama kulture. O tome više u: *The Economy of Cultural Heritage and Landscape. A Systemic and Integrated Vision*. Section 8. Recommendations and Policy Indications for the Relaunching of the Cultural and Creative Sector in Italy. Florens 2010. Foundation. The European House-Ambrosetti, 193–209.

sprovedene u periodu od kraja minulog veka pa do danas, jasno ukazuju s kakvom ozbiljnošću su u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog shvaćene velike promena nastale na polju savremene komunikacije u muzeologiji i heritologiji poslednjih decenija (Stojsavljević 2011: 1–23). Istovremeno, upravo metode primenjene u procesu osavremenjavanja komunikacije u Spomen-zbirci ukazuju na važnost pravilnog odabira i implementacije poželjnih modela u skladu sa subjektivnim karakteristikama i specifičnim zahtevima konkretnog muzeološkog sadržaja, a u ovom slučaju kolekcije slika srpskih i jugoslovenskih umetnika iz prve polovine 20. veka.

Poštujući osnovnu zamisao svog osnivača, diplomate i kolekcionara Pavla Beljanskog, o načinu na koji će njegova umetnička kolekcija biti izložena u namenski sagrađenom objektu (Jovanov 2011: 20) stručnjaci u Spomen-zbirci su uspeli da u prostor definisane „konstelacije predmeta” uvedu modernu „konstelaciju događaja”⁴⁾ U periodu od 1999. do 2010. godine organizovano je ukupno 97 izložbi, od toga 68 u prostoru Spomen-zbirke. Paralelno s mobilnošću koja je omogućila da se kolekcija, ili njeni delovi, na dinamičan i moderan način prezentiraju izvan sopstvenog, namenskog prostora u okviru čak 23 izlagačka projekta, Spomen-zbirka se u ovom periodu otvara za sve učestalije gostujuće programe i izložbe drugih muzeja, institucija i privatnih kolekcija, koje se upotpunjavaju delima iz Zbirke i dokumentarnim materijalom iz Arhiva.⁵⁾

Pored inoviranja stalne postavke preglednijim legendama i dvojezičnim (srpski i engleski) pratećim tekstovima, kao i mini-izložbom ličnih fotografija umetnika, u cilju komunikacije, kako najšire tako i publike sa posebnim zahtevim, Spomen-zbirka je 2010. oformila

4) Ova mala igra reči se odnosi na poznatu Kotlerovu definiciju konceptualizovanog muzeja koji u savremenom svetu postaje „konstelacija događaja, umesto da je konstelacija predmeta”, vidi Kotler 1998: 41.

5) Svi podaci o programima i projektima realizovanim u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog za period 1999–2010. preuzeti su iz navedenog stručnog rada kustosa za odnose sa javnošću J. Stojsavljević, koji nije publikovan, ali se može dobiti na zahtev iz dokumentacije Spomen-zbirke, kao što je ustupljen i za potrebe ovog rada.